Primljeno: 14. 8. 2020.

Prihvaćeno za štampu: 5. 11. 2020.

Dr. sc. Muharem Štulanović, redovni profesor

Univerzitet u Bihaću

Islamski pedagoški fakultet

E-mail: ebuseba@hotmail.com

BOGOBOJAZNOST KAO TERAPIJA ZA STRAHOVE I FOBIJE

Sažetak

Čovjek kroz život susreće ili prosto boluje od raznih vrsta strabovanja i fobija kao što su klaustrofobija (od zatvorenih prostora), agorafobija (od otvorenih prostora), akrofobija (od visine), dentofobija (strah od stomatologa), fobija od socijalnih (društvenih) situacija, ksenofobija (strah ili mržnja prema strancima), određenih životinja, kao što su: zmije, pauci, ptice, miševi, štakori; prirodnih pojava: poplava, grmljavine, leda; krvi i ozljeda; specifičnih situacija kao što je letenje avionom, vožnja liftom itd¹

Fobije i strahovi mogu biti različitog intenziteta, od malih do smrtnih strahova.

Živimo u savremenom dobu, navikavamo se i patimo od jedne nove vrste planetarne fobije, a to je strah od zaraze koronavirusom.

---

¹ Fobije se sastoje od trajnih, nerazumnih, jakih strahova (fobija) od situacija, okolnosti ili predmeta. Strahovi izazivaju tjeskobu i izbjegavanje. Fobije se dijele u opće (agorafobija i društvena fobija) i specifične. Uzroci fobija su nepoznati. Dijagnosticiraju se na osnovi anamneze. Agorafobija i društvena fobija se liječe farmakoterapijom, psihoterapijom (npr. izlaganjem, kongnitivno-bihevioralnom terapijom), ili na oba načina. Neke se fobije liječe uglavnom izlaganjem. Vidjeti:

1. Fobije - MSD priručnik dijagnostike i terapije

www.msd-prirucnici.placebo.hr › fo...

2. Dodatak:Popis fobija – Wikipedija

hr.wikipedia.org › wiki › Dodatak:P...

Uzvišeni Allah spominje strah kao sredstvo iskušenja, ispita pa i kazne. Tako puhanje u rog na Sudnjem danu spominje kao kosmičko buđenje osjećaja smrtnog straha koji će prethoditi uništenju i smrti svih živih stvorenja:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ۚ

I u Rog će se puhnuti, i umrijet će oni na nebesima i oni na Zemlji, ostaće samo oni koje bude Allah odabrao (Kur'an, 39: 68);

U komentaru ovog ajeta i kroz tefsirske eksplikacije navodi se hadis²:

" يُنْفَخُ فِي الصُّورِ ثَلَاثَ نَفَخَاتٍ: الْأُولَى: نَفَخَةُ الْفَرَجِ، وَالثَّانِيَةُ: نَفَخَةُ الصَّعَقِ، وَالثَّالِثَةُ: نَفَخَةُ الْقِيَامِ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، يَأْمُرُ اللَّهُ إِسْرَافِيلَ بِالنَّفَخَةِ الْأُولَى، فَيَقُولُ: انْفُخْ نَفَخَةَ الْفَرَجِ، فَتَفْرَعَ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَأَهْلُ الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ"

Puhnuto će se u Rog tri puta:

da izazove smrtni strah,

smrt,

ustajanje pred Gospodarem svijetova.

Uzvišeni će narediti Israfilu: - Puši prvo za smrtni strah! Od njega će se prepasti stanovnici zemlje i nebesa, osim onih za koje Uzvišeni htjedne da se ne prepadnu...

Uzvišeni Allah kada govori o iskušenjima na ovom svijetu započinje upravo s vidom kušnje - strahom:

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ۚ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ

Mi ćemo vas dovoditi u iskušenje malo sa strahom (mrvicom straha, količinom koju čovjek može podnijeti) i gladovanjem, i time što ćete gubiti imanja i živote i ljetine. A ti obraduj strpljive/izdržljive (Kur'an, 2: 155).

U ovom radu želimo da progovorimo samo o jednoj vrsti straha koju vjernik treba da posjeduje i osjeća kao poticaj i stimulans svih svojih životnih aktivnosti, a to je strah od dragog Boga, strahopoštovanje ili bogobojažnost, bogoštovanje koje osjeća ili treba osjećati spram uzvišenog Stvoritelja! Kada se čovjek naoruža s ovim vidom pozitivnog straha, onda nestaju drugi strahovi; strahovi od jakog i nadređenog: direktora, vladara, kralja, predsjednika, ministra, policajca itd. Prema tome, bogobojažnost i strah od Boga je terapija za sve druge vidove fobija i strahova.

² Tefsirut-Taberi, komentar sure ez-Zumer, el-aje: 68.

Ključne riječi: *strah od Allaha (hafsun minellah), bogobojaznost (bašjetullah), fobija, pozitivni strah, ziker.*

Uvod

(Bogobojaznost je najviši stepen znanja i spoznaje)

Glava čovjeka/insana je, može se tako kazati, glavni ili najviši dio tijela. *Glavna stvar svih stvari na ovome svijetu je islam* (رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ) kako se navodi u hadisu Tirmizije³, a bogobojaznost je najviši stepen znanja i spoznaje, kao što se navodi u suri Fatir:

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ

A Allaha se boje od robova Njegovih – učenici (Kur'an, 35: 28).

Bogobojaznost i strah od Allaha je razlog koji stimulira na iskrenost djelovanja u ime Uzvišenog, kako je došlo o kategorijama vjere, vjerovanja i najvišem stepenu ihsana, kojeg bilježi Muslim⁴:

...أَنْ تَخْشَى اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ ، فَإِنَّكَ إِنْ لَا تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ

da se Boga bojiš baš kao da ga vidiš, pa iako ga ne možeš vidjeti, On vidi tebe.

Znanje i spoznaje se ne mjere samo po količini i mnoštvu nego po bogobojaznosti i svojstvu znalca. Kada su se jednom prilikom obratili imamu Ša'biju oslovivši ga izrazom „učenjače“ on im kaza: - *Znanje i spoznaja su u bogobojaznosti*, a Ahmed b. Hanbel kao utemeljitelj jednog od pravnih mezheba i vrhunski učenjak i ekspert u pravu i drugim znanostima, kaže: - *Osnova spoznaje/znanja je bogobojaznost.*

Bogobojaznost u značenju straha od Boga je naslonjena na znanje/spoznaju i veličanje, a ne samo na količinu ili mnoštvo znanja, jer čovjek kada spozna Gospodara istinskom, neporecivom spoznajom, mora u svom srcu imati strahopoštovanje prema Apsolutu, Kreatoru, Svemogućem dragom Bogu kojem, onda, iskreno upućuje svoje ibadete.

³ Albani ga navodi kao lijepu predaju u *Tahridž miškatil-misbah*, br.: 28.

⁴ *Sahihu Muslim*, kitabul-Iman, bab: El-islam, ma huve ve bejanu hisalihi, 1/40. br.: 10.

Judeokršćanska iskrivljena verzija bogobožnosti

Ranije nebeske vjere izgubile su i iskrivile istinsko značenje bogobožnosti. U židovskim knjigama poslanik Jakub predstavljen je kao onaj „koji se hrve s bogom i gotovo da ga može pobijediti“ dok je u kršćanstvu Isa, a.s., predstavljen kao sami bog, a njegova majka kao bogorodica. Dakle, nema tu ispravnog bogoštovanja ili bogobožnosti prema Gospodaru i Kreatoru svega.

Uzvišeni Allah navodi da će na Sudnjem danu zbog tog grijeha i iskrivljenosti kršćanske ideologije koja se, naravno, desila poslije uznesenja Isaa, a.s., prozvati na raport i poslanika Isaa, a.s., kako bi se ukazalo na činjenicu da uzoriti poslanik Isa, a.s., nema ništa s takvim iskrivljenjem i takvom ideologijom:

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ آأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمَّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ قَالَ سُحَابًاكَ
مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ ۖ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ ۖ تَعَلَّمَ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا
فِي نَفْسِكَ ۖ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

A kada Allah rekne: "O Isa, sine Merjemin, jesi li ti govorio ljudima: 'Prihvatite mene i majku moju kao dva boga uz Allaha!'" – on će reći: "Hvaljen neka si Ti! Meni nije priličilo da govorim ono što nemam pravo. Ako sam ja to govorio, Ti to već znaš; Ti znaš šta ja znam, a ja ne znam šta Ti znaš; Samo Ti jedini sve što je skriveno znaš (Kur'an, 5: 116).

Knjiga Stvaranja u židovskim „svetim“ tekstovima spominje Ja'kuba da se do zore hrvao sa bogom, koji mu je došao u liku insana, pa kada vidje da ga ne može savladati zatraži mu da ga pusti iz zahvata, rekavši: - Pusti me evo zore.

On reče: – Neću te pustiti dok mi ne daš blagoslov.

On ga upita: – Kako ti je ime, a on odgovori: – Jakub.

– Od sada nisi više Jakub nego Israil, jer si se borio sa bogom i ljudima i uspijevao.

Tako je Jakub po toj borbi i hrvanju dobio ime Israil (مصارع الرب) koji se s bogom hrvao) što će ostati kao naziv za njegove potomke Izraelićane

(benu Israil). Dakle, kakvo nakaradno predstavljanje i nepoštivanje Boga kao slabića koji nije u stanju nadhrvati Jakuba⁵.

Strah od Allaha (havfun minellah) i bogobojaznost (hašjetullah)

Pošto je tema o strahovima i fobijama preobimna, ovdje ćemo se koncentrisati samo na govor o jednom vidu koji može biti terapija za sve druge strahove i fobije, a to je bogobojaznost i strah od Uzvišenog Allaha. Onaj ko se boji i ima strah (havf) pribjegava i oslanja se na bježanje od straha, dok se onaj koji ima strahopoštovanje / bogobojaznost oslanja na znanje, spoznaju i po tome se ravna. Ako bismo to simplificirali, mogli bismo kazati da je strah kad se bojiš od nekoga za koga ne znaš da li si u njegovim rukama ili nisi, ali strahopoštovanje gajiš prema onom za koga sigurno znaš da si u njegovim rukama⁶.

„Bogobojaznost“ je specifičnijeg značenja od izraza „strah od Boga“, ali zbog nemogućnosti da nađemo odgovarajuću riječ u našem jeziku koja bi dala vidljivu jezičku i terminološku iznijansiranoost u značenju, u nastavku ćemo ih koristiti uglavnom kao sinonime.

Bogobojaznost je najtananiji i najviši srčani osjećaj na kojem počiva ibadet vjernika, to je srčani ibadet koji mu pomaže u osjećaju da ga Uzvišeni motri kada je u uživanju, samoći i daleko od ljudi. To je najviši osjećaj Božijeg nadgledanja i Njegove sveprisutnosti u životu čovjeka tako da vjernik što više uroni u vode spoznaje svoga Stvoritelja i Gospodara, toliko se poveća njegov osjećaj bogobojaznosti.

Osjećaj straha od Boga se mjeri količinom ibadeta, veličanja i strahopoštovanja prema Kreatoru, Gospodaru i Svevladaru, ljubavi prema Njemu Uzvišenom, poniznosti i služenju insana koje utiče na poticanje ibadeta i ostavljanje zabranjenog. To je pohvalni vid bogobojaznosti koji je naređen u vjeri i obavezan za prakticiranje u

---

⁵ ويكيبيديا ar.wikipedia.org › wiki › يعقوب, posjećeno, august, 2020.

Ove tekstove neki judeo egzegeti tumače da se odnose na duhovne dimenzije u kojima Jakub pobjeđuje suzama i umiljavanjem. Vidjeti:..... التصارع مع الرب في الكتاب المقدس The Greatest. www.facebook.com › posts › التناصا, posjećeno: august, 2020.

⁶ موضوع مودة الخوف من الله - موضوع mawdoo3.com › ثقافة إسلامية, posjećeno: august, 2020.

životu vjernika, što je izraz potpunog vjerovanja čija suprotnost je širk i zabranjeno strahopoštovanje koje vodi u neoprostivo krivovjerje.

Zabranjena bogobojažnost je ona koja vodi u očaj i potpuni pesimizam da se ne može udovoljiti Božijim zahtjevima jer Uzvišeni ne opterećuje svoja stvorenja s onim što ne mogu izvršiti i podnijeti.

Strah od Boga je pohvalan i na njemu se temelji istinsko vjerovanje kojem prethodi spoznaja Uzvišenog.

Dvije grane su pohvalnog vida bogobojažnosti:

1. Strah od stajanja pred Uzvišenim, što pretpostavlja svijest čovjeka o Božijem sveprisustvu i Njegovom motrenju i stalnoj mogućnosti dosezanja ili čak svijest i osjećaj da će se doći na Njegov sud eshatološki. Uzvišeni kaže:

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٌ

A za onoga koji se stajanja pred Gospodarom svojim bojao, biće dva perivoja – (Kur'an, 55: 46).

2. Strah od obećane Božije kazne i eshatološkog obračuna koji pretpostavlja vjerovanje i uvjerenje u polaganje računa na kojem će grešnik dobiti zasluženu kaznu po obećanoj prijetnji Uzvišenog:

لَهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ۚ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهَ بِهِ عِبَادَهُ ۚ يَا عِبَادِ فَاتَّقُوا

Nad njima će biti naslage vatre, a i ispod njih naslage; time Allah straši robove Svoje. "O robovi Moji, bojte se Mene!" (Kur'an, 39: 16)

Od najizraženijih odlika imana je strahovanje, bogobojažnost ili strahopoštovanje koje čovjek, vjernik, može gajiti prema uzvišenom Gospodaru. A kad je srce vjernika ispunjeno strahom, poštovanjem i bogobojažnošću, stimulira ga na činjenje dobra, izbjegavanje lošeg, oslobađa ga ovosvjetskih, prolaznih želja i pobuda, budeći želju za eshatološkim, vječnim životom kojem stremlji u svojim javnim i tajnim aktivnostima znajući da ga Uzvišeni motri i iskušava u svakom trenutku. To je osnova ovosvjetske sreće i budućeg spasa.

- Uzvišeni hvali **Svoje poslanike** iz razloga što su se samo Njega, svoga Gospodara **bojali**:

الَّذِينَ يَبُلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ ۚ

za one koji su Allahove poslanice dostavljali i od Njega strahovali, i koji se nikoga, osim Allaha, nisu bojali. (Kur'an, 33: 39)

U Kur'anu se daje interesantna slika poslanika Musaa, a.s., i njegovog strahopoštovanja i bogobojažnosti ali tek nakon situacije u kojoj Musa traži od Uzvišenog da Ga fizički vidi:

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرْنِي آلَئِكَ ۚ قَالَ لَنْ تَرَانِي وَلَكِنْ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي ۚ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا ۚ فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ

I kad Nam Musa dođe u određeno vrijeme, i kada mu Gospodar njegov progovori, on reče: "Gospodaru moj, ukaži mi se da Te vidim!" – "Ne možeš Me vidjeti" – reče – "ali pogledaj u ono brdo, pa ako ono ostane na svome mjestu, vidjećeš Me!" I kad se Gospodar njegov onome brdu otkri, On ga sa zemljom sravni, a Musa se onesviješćen strovali. Čim se osvijesti, reče: "Hvaljen neka si! Kajem Ti se, ja sam vjernik prvi!" (Kur'an, 7: 143)

Musa nije bio neki slabić pa da se tek tako prepadne, strovali i u 'bandak padne', da ga obuzme strahopoštovanje koje mu ne dozvoljava da išta drugo pita nego da se kaje Uzvišenom i veliča Ga. Naprotiv, kao mladić u naponu snage prije poslanstva pomažući svome sunarodnjaku Izraelićaninu protiv egipatskog Kopta Musa ga ubi nenamjerno. U Kur'anu se spominje izraz: *fevekezehu*, što može značiti malo ga odgurnuo šakom, nije čak upotrebljen ni izraz *darebehu* što znači u pravom smislu nekog 'šornuti' i udariti, pa ipak od Musaove sirove snage i udarca ovaj je odmah podlegao. Kur'an kazuje:

فَوَكَزَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ ۖ

i Musa ga udari šakom i – usmrti. (Kur'an, 28: 15)

Nakon događaja kojem je svjedočio, Musa, a.s., uprkos velike, ogromne, sirove snage i fizičkih predispozicija koje mu omogućavaju da samo jednim udarcem usmrti čovjeka sad odjednom pun je strahopoštovanja i bogobojažnosti!

A kako i ne bi bio jer brda više nije bilo! Od strahopoštovanja je ili u zemlju bestraga propalo, ili po drugim predajama u paramparčad i u prašinu se pretvorilo.

Božije ukazivanje na dunjaluku ništa ne može izdržati i živo opstati.

Čak, da je samo Kur'an, Njegov božanski govor, objavljen i spušten na planinu, raspala bi se i ne bi mogla izdržati:

Uzvišeni kaza:

لَوْ أَنزَلْنَاهُ هَذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْنَاهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ۚ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

Da ovaj Kur'an kakvom brdu objavimo, ti bi vidio kako je strahopoštovanja puno i kako bi se od straha pred Allahom raspalo. Takve primjere navodimo ljudima da bi razmislili. (Kur'an, 59: 21)

- Uzvišeni obećava i **svima** onima koji se Boga budu **bojali**, bogobožnost i strahopoštovanje prema Uzvišenom Gospodaru gajili da će oprostiti i nagradu im uvećati:

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ

*Onima koji se Gospodara svoga **boje** i kad ih niko ne vidi – oprost i nagrada velika! (Kur'an, 67: 12)*

Bogobožnost kao sloboda i stimulator negriješnja

- Uzvišeni se opisao s imenima i svojstvima koji izazivaju sve moguće strahopoštovanje i bogobožnost:

إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ

– *Allah je, uistinu, silan i strog – Osvetnik. (Kur'an, 14: 47)*

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ

Odmazda Gospodara tvoga će, zaista, užasna biti! (Kur'an, 85: 12)

وَيَحْذَرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ ۖ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ

Allah vas podsjeća na Sebe i Allahu se vraća sve! (Kur'an, 3: 28)

- Doći će dan kada se Allahu vraća, kada će se obračunati trun dobra ili trun lošeg djela:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ

onaj ko bude uradio koliko trun dobra – vidjeće ga, (Kur'an, 99: 7)

وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

a onaj ko bude uradio koliko trun zla – vidjeće ga. (Kur'an, 99: 8)

Mnogo je razloga za strah od Boga, da se iskaže bogodojaznost i strahopoštovanje prema Njemu Uzvišenom koji je naredio da se mimo Njega Uzvišenog ne bojimo i ne strahujemo od:

1. šejtana i njihovih pristalica:

إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ

To vas je samo šejtan plašio pristalicama svojim, i ne bojte ih se, a bojte se Mene, ako ste vjernici! (Kur'an, 3: 175)

2. ljudi i njihovih zulumčara:

وَالْيَايَ قَارِهَبُونَ

i samo se mene bojte! samo od mene strahujte! (Kur'an, 2: 40)

إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي

osim zulumčara između njih – njih se ne bojte, Mene se bojte! (Kur'an, 2: 150)

Bogodojaznost kao vrsta pozitivnog straha koju vjernik treba da posjeduje i osjeća stimulans je svih pravih, istinskih životnih aktivnosti gdje se, strahom od dragog Boga koji sve motri, čovjek oslobodi drugih vidova neslobode poslije čega nestaju efekti negativnih strahova, fobija i duševnih bolesti; strah od jakog i nadređenog: direktora, vladara, kralja, predsjednika, ministra, policajca itd., tako da mu istinska bogodojaznost oslobađa njegov mentalni sklop kao lijek. To je, ustvari, duševna (duhovna) terapija protiv svih vidova neslobode, fobija i strahova.

Strah od grijeha

Kakva je to pozitivna bogodojaznost i poželjni strah koji sprečava vjernika od djela i aktivnosti koji srde Uzvišenog Allaha? Neke primjere takve bogodojaznosti prepoznajemo kroz kur'anska kazivanja kao strah i bogodojaznost od:

1. širka:

وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ

i oni koji druge Gospodaru svome ravnim ne smatraju, (Kur'an, 23: 59)

2. činjenja svih ružnih i nevaljalih djela koja srde Uzvišenog Gospodara. Allah, dž.š., daje mnogo takvih primjera kroz kur'anska kazivanja:

- strah Jusufa, a.s., od bluda na koji ga poziva žena vladara Egipta:

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ

I ona je bila poželjela njega, a i on bi nju poželio da od Gospodara svoga nije opomenu ugledao. (Kur'an, 12: 24)

- strah dobrog Ademovog sina od ubistva. On se Boga boji i kazuje svome bratu koji hoće da ga ubije inoviranjem i izvršenjem prvog ubistva na zemaljskoj kugli:

لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسٍ بِيَدَيْ إِيَّاكَ لِأَقْتُلَكَ ۖ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ

I kad bi ti pružio ruku svoju prema meni da me ubiješ, ja ne bih pružio svoju prema tebi da te ubijem, jer ja se bojim Allaha, Gospodara svjetova. (Kur'an, 5: 28)

- strah neporočne Merjem od grijeha kad joj se, Allahovom odredbom, prikazao melek Džibril u liku najljepšeg mladića u njezinoj sobi. Ukazujući na njenu neporočnost i strah od grijeha Uzvišeni u Kur'anu navodi kako se ona utječe i štiti dovom Gospodaru milostivom:

قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا

"Utječem se Milostivom od tebe, ako se Njega bojiš!" – uzviknu ona. (Kur'an, 19: 18)

Tradicija praćenja gosta ili putnika

Ovaj primjer koristimo za jednu korisnu digresiju. Naime, neporočna Merjem u opisanom slučaju bježi u okrilje Božije, u emanet Njemu dovom i oslanjanjem na Njega, Uzvišenog.

Na temelju toga i u našoj tradiciji postoji izreka: – *Povjeravam te Allahu na emanet!*

To se ustalilo kao običaj, urf i tradicija temeljem hadisa u značenju da onaj ko izlazi iz kuće pa kaže:

إِنِّي أَسْتَوِدِعُكَ أَهْلِي وَمَالِي وَهَذَا الْبَيْتَ

Ja Ti (o Allahu) povjeravam svoju porodicu, imetak i ovu kuću; Uzvišeni Allah će sačuvati povjereno mu, inšallah, jer je Mudri Lukman govorio što je došlo u predajama: – Doista Allah, ako mu se povjeri nešto, sačuva ga, i u još jednoj verziji: Allah, ako mu se povjeri nešto, sačuva ga⁷.

Dakle, ako se iskreno prepustiš Uzvišenom, Njega uzmeš za zaštitnika svoje kuće, svoga doma, svoje porodice i sl., onda nema hajduka, poplave, nedaće, nesreće ni požara koji će ti to uzeti.

Tahavi je zabilježio, a i drugi, također, od Abdullaha b. Omera, da je on kada bi ispraćao nekoga rekao bi mu:

عن عبد الله بن عمر أنه لما كان يُودَّعُ بَعْضَهُمْ يَقُولُ مَكَانَكَ حَتَّى أُودَّعَكَ كَمَا وَدَّعَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِهِ وَصَافَحَهُ ثُمَّ قَالَ:
أَسْتَوْدِعُ اللَّهَ دِينَكَ وَأَمَانَتَكَ وَخَوَاتِمَ عَمَلِكَ.

Stani, da te ispratim onako kako je mene ispraćao Allahov Poslanik, a.s. Zatim bi ga uzeo za ruku, rukovao se i rekao:

Povjeravam te Allahu, tvoju vjeru, emanete i tvoje zadnje ovosvjetske aktivnosti.

Bogobojaznost ne pretpostavlja bezgrešnost

Bogobojaznost ne uslovljava da čovjek bude bezgrešan, nikad ne pogriješi i ne učini grijeh. Strah od Boga znači da kada neko pogriješi onda je od bogobojaznosti da se požuri s kajanjem i istigfarom slijedeći riječi Uzvišenog:

وَتَوُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

---

⁷ Nesai i drugi su to značenje zabilježili kao hadis Abdullaha b. Omera, r.a., koji prenosi da je to Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

كَانَ لِقْمَانَ الْحَكِيمِ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ إِذَا اسْتَوْدِعَ شَيْئًا حَفِظَهُ.

Mudri Lukman je govorio: - Doista Allah, ako mu se povjeri nešto, sačuva ga.

Taberani i Bejheki su, također, zabilježili od Ibn Omera da je čuo Allahovog Poslanika, a.s., kako kaže:

قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِذَا اسْتَوْدِعَ اللَّهُ شَيْئًا حَفِظَهُ.

Allah, ako mu se povjeri nešto, sačuva ga.

I svi se Allahu pokajte, o vjernici, da biste postigli ono što želite.
(Kur'an, 24: 31)

Vjernik nikada ne gubi nadu u Božiju milost jer On je Svemilosni:

قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ

"Nadu u milost Gospodara svoga mogu gubiti samo oni koji su zabludjeli" – reče on. (Kur'an, 15: 56)

A Uzvišeni obećava da će pokajanje primiti:

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ

On prima pokajanje od robova Svojih i prašta hrđave postupke i zna šta radite, (Kur'an, 42: 25)

Kako postići bogobožnost

Kako se postiže bogobožnost i kako se srce navikava i trenira na ovaj osjećaj?

1. Učenjem i iskrenim prihvatanjem vjerskog znanja, jer ko više spozna Boga više mu se povećava strahopoštovanje prema Njemu. Uzvišeni kazuje:

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

A Allaha se boje od robova Njegovih – učenici. Allah je, doista, silan i On prašta. (Kur'an, 35: 38)

Odnosno, Allaha se ne boje istinskom bogobožnošću nego ulema koja Ga je spoznala istinskom spoznajom!

Jezički stručnjaci analizirajući ovaj ajet ukazuju na činjenicu da je ovdje upotrijebljeni izraz znalci/ulema subjekat. Dakle, oni se samo Boga boje i od njega strahuju dok je Božije ime Allah objekat ove rečenice došao preciznim božanskim izrazom ispred subjekta iz razloga da se **istinska bogobožnost ograniči samo na istinske znalce, ulemu**. A da je subjekat došao prije objekta, kako je uobičajeno u jeziku, onda bi se promijenilo značenje ajeta i glasilo bi da se ulema/znalci samo Boga boje i nikoga drugog, a ovo značenje ne bi bilo tačno jer iz prakse vidimo da je puno državne ili oficijelne uleme u čitavom svijetu koji se više boje svojih nadređenih, kraljeva, diktatora, direktora, itd. nego što se Boga boje.

Zbog toga je značenje ajeta da se znalci/ulema Boga boje, odnosno ko se Boga ne boji pa i nije pravi znalac/alim.

Naravno, pojam - znalci/ulema ne odnosi se samo na vjerske znalce nego i na sve druge koji Boga spoznaju⁸.

Zbog toga je dovoljno u komentaru ovog ajeta navesti stav Ibni Kesira da se Allaha istinski boje izražavajući svoje strahopoštovanje samo pravi, istinski znalci koji su Ga spoznali, jer koliko god se poveća spoznaja o Veličanstvenom i znanje o Njemu kod nekog toliko se kod njega poveća i strahopoštovanje i bogoštovanje Uzvišenog⁹.

Iz tog razloga, vjersko znanje neprestano učimo, širimo i proširujemo, od dječijih dana u mektebima, pa do obrazovanja i odgoja u medresama i islamskim fakultetima kao što je naš IPF u Bihaću.

2. Od sredstava koja pomažu postizanju bogobojaznosti sigurno su i neke srčane i tjelesne ibadetske aktivnosti kao što su:

- učenje Kur'ana i njegove upute i propise na način da se to čini dubokim poniranjem u značenja i mudrosti kur'anskog teksta, posebno ajeta koji govore o Božijim atributima, kaznama, prijetnjama itd. u skladu s riječima Uzvišenog:

أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا ۚ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَكِتَآءًا

To su ti vjerovjesnici koje je Allah milošću Svojom obasuo, potomci Ademovi i onih koje smo sa Nuhom nosili, i potomci Ibrahimovi i Israilovi, i onih koje smo uputili i odabrali. Kad bi im se ajeti Milostivog čitali, oni bi licem na tle padali i plakali. (Kur'an, 19: 58)

- biti u stalnoj pokornosti Uzvišenom udaljen od Njegovih zabrana i grijšenja čime se postiže srčana bogobojaznost. Smatrati grijšenje i grijhe užasnim i strašnim, životnom katastrofom koja ga može uništiti. Allahov Poslanik kaže u hadisu kojeg prenosi Ibn Mes'ud, čije je značenje zabilježio i Buharija:

---

⁸ إنما يخشى الله من عباده العلماء.. اعتقاد خاطئ منتشر ... - صدى البلد

www.elbalad.news › ...posjećeno, august, 2020.

⁹ Tefsir Ibn Kesir, vidi komentar: 35: 38.

إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَأَنَّهُ فِي أَصْلِ جَبَلٍ يَخَافُ أَنْ يَقَعَ عَلَيْهِ وَإِنَّ الْفَاجِرَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَذَبَابٍ وَقَعَ عَلَى أَنْفِهِ قَالَ بِهِ هَكَذَا ، فَطَارَ

Pravi vjernik gleda na svoj grijeh s osjećajem kao da je u podnožju brda koje će pasti na njega, dok se grešnik navikao na griješenje osjeća komotno kao da mu je muha sletjela na nos, pa je ovako plahne te odleti¹⁰.

3. Zikr i sjećanje na Uzvišenog kada čovjek od strahopoštovanja u samoći zaplače od bogobojažnosti kako je došlo u hadisu o sedmerici koje će Uzvišeni staviti u svoj hlad na Sudnjem danu kada drugog hlada neće biti sem Njegovog, spominjući i:

وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ.

čovjeka koji se u samoći sjeti Uzvišenog Allaha pa mu oči zasuze.

Spomenuti „zikr“ može biti jezički ili srčani, ali da to bude u samoći, iskreno, daleko od licemjerja i prijetvornosti pošto je čovjek prijemčiv oponašanju drugih, pa kada se smiju (drugi) smije se, kada plaču i on plače, tako da je samoća i situacija bez prisustva svjedoka najbolja za iskrenost u namjeri i ibadetu.

Naravno, Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio je najbolji primjer u tome i njegovi ashabi poslije njega.

Hammad b. Seleme prenio je vjerodostojan hadis po uvjetima Muslima u kojem kazuje da je došao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., *kad on klanja dok mu prsa proizvode glasove jecaja kao lonac kada vrije*. Ahmed i Nesai su dodali da se radilo o plaču! Zabilježio ga je i Ebu Davud, a ovo je verzija imama Ahmeda:

رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي وَفِي صَدْرِهِ أَزِيْزٌ كَأَزِيْزِ الْمَرْجَلِ مِنَ الْبَكَاءِ.

Vidjeh Allahovog Poslanika, s.a.v.s., gdje klanja dok mu u prsima jecaji plača podsjećaju na lonac koji vrije¹¹.

¹⁰ Albani ga navodi kao vjerodostojnu predaju u *Sahihut-Tirmizi* Buharija ga je zabilježio sa neznatnom razlikom u tekstu (br.: 6308), a ovo je verzija Tirmizije (br.: 2497) i Ahmeda (br.: 3629).

¹¹ Zabilježili su ga peterica autoriteta hadisa, osim Ibn Madže. Ibn Hibban ga cijeni kao vjerodostojnu verziju.

Isto tako i Kur'an hvali bogobojažne koji padajući na sedždu plaču klanjajući se Uzvišenom:

وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا

I padaju licem na tle plačući, i on im uvećava strahopoštovanje.
(Kur'an, 17: 109)

Na ovoj matrici ponašanja bili su i njegovi ashabi, r.a., kao i prve pravovjerne generacije, koji su određivali stalno vrijeme i termine u kojima su se osamljivali u dobrovoljni vid ibadeta od kojeg se koža ježila i tekle suze u pokušaju da se umile Uzvišenom.

Plać ovakve vrste, nije pokuđen, niti je u osami sadržavao prijetvornost niti vidove licemjerja, nego je kao iskreni vid ibadeta imao ovosvjetske i eshatološke koristi.

Od Ebu Hurejre, r.a., bilježi se kako je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao:

لَا يَلِجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ حَتَّى يَعُودَ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ

U vatru ne može dospjeti čovjek koji zaplače iz bogobojažnosti isto kao što se ni mlijeko ne može vratiti u vime¹².

A od Abdullah b. Abbasa, r.a., prenosi se da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da kaže:

عَيْنَانِ لَا تَمْسُهُمَا النَّارُ: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

Dvije vrste očiju džehennemska vatra neće doseći: oko koje zaplače od bogobojažnosti i oko koje zanoći stražareći na Božijem putu¹³.

Sjećanje/zikr i spominjanje Uzvišenog Allaha je najjače sredstvo za postizanje bogobojažnosti, blagosti i blagodara srca. Srce zahrđa s nemarom i grijehanjem, a čisti se kajanjem i zikrom tako da onaj ko se žali na tvrdoću, okorjelost i brutalnost svoga srca neka preispita svoj odnos prema namazu, zikru i učenju Kur'ana. Ako u tome nema uživanja, onda mora pojačati iskrenost u prakticiranju i promijeniti sav svoj odnos prema ove tri vrijednosti!

---

¹² En-Nevevi, *Rijadus-salihin*, kitabul-Mukaddimat, babu Fadli-l-bukai, hadis br.: 448. Zabilježio ga je Tirmizi u *kitabul-Džihad* s ocjenom: hasen-sahih.

¹³ Zabilježio ga je Tirmizi kao lijepu predaju, a Albani ga je ocijenio kao vjerodostojnu verziju. Kod Ebu Ja'le je zabilježena slijedeća verzija od Enes b. Malika, r.a.:

Mu'az b. Džebel, r.a., spominje zadnje s čime se rastao od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., navodi da je bilo pitanje: - Koja su djela najvrednija i najbliža Uzvišenom Allahu?, pa mu je odgovorio:

«أَنْ تَمُوتَ وَلِسَانُكَ رَطْبٌ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ»

- *Da umreš, a jezik ti još uvijek bude svjež od zikra/sjećanja, spominjanja i veličanja Uzvišenog*¹⁴.

Na takav način se postiže i trenira pozitivna bogobojaznost kao terapija za sve druge strahove i fobije. Čovjek ima izbor, hoće li se samo Boga, dragog, bojati uživajući u slobodi monoteizma ili će imati nebrojene druge strahove. Vjernik zna odabrati i napraviti pravi izbor u vidu jedne od najveličanstvenijih i najsadržajnijih dova koju prenosi Ibni Omer, r.a., obuhvata vrijednosti ovoga i onoga svijeta, a koju je Vjerovjesnik dovio sebi i svojim ashabima gotovo u svakom napuštanju i odlasku nakon sijela i druženja:

اللَّهُمَّ أَقْسَمُ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ مَا يَحُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيكَ ، وَمِنْ طَاعَتِكَ مَا تُبَلِّغُنَا بِهِ جَنَّتَكَ ، وَمِنْ الْيَقِينِ مَا تَهْوُونَ بِهِ عَلَيْنَا مَصِيبَاتِ الدُّنْيَا ، وَمَتَّعَنَا بِأَسْمَاعِنَا وَأَبْصَارِنَا وَقُوتِنَا مَا أَحْيَيْتَنَا ، وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا ، وَاجْعَلْ ثَأْرَنَا عَلَى مَنْ ظَلَمَنَا ، وَانصُرْنَا عَلَى مَنْ عَادَانَا ، وَلَا تَجْعَلْ مُصِيبَتَنَا فِي دِينِنَا ، وَلَا تَجْعَلْ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمِّمْنَا ، وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا ، وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ لَا يَرْحَمُنَا

Allahu, dodijeli nam:

- *bogobojaznost koja će nam biti zaštita od grijeha prema Tebi,*
- *pokornost Tebi kojom ćemo doseći Džennet,*
- *sigurnost koja će nam olakšati ovosvjetske teškoće,*
- *blagodati – i neka traju: naša čula sluha, vida i snage tijela dok smo na životu,*

Allahu,

- *našu osvetu i naplatu ograniči na zulumčara,*
- *pomozi nas protiv neprijatelja,*
- *ne dozvoli nam nesreću u vjeri, da nas ovaj svijet okupira i bude osnov našeg stremljenja i spoznaje,*

¹⁴ Zabilježio ga je Buharija u poglavlju: *Halku ef'alil-ibad*. A spominje se kod većeg broja muhaddisa kao slična, vjerodostojna predaja koju prenosi Abdullah b. Busr, r.a.

- *i ne dozvoli da nam vlada onaj ko nema samilosti prema nama*¹⁵.

Rezultati bogobožnosti i zaključci

1. Bogobožnost i strah od Uzvišenog rezultiraju plodovima imana u vidu svojstva koje posjeduju samo iskreni i dobri Allahovi robovi, Njegove muttekije i muhsini koji stalno održavaju praksu sjećanja na Uzvišenog zikrom, sjedeljama zikra i vjeroučenja;
2. Vrijednost i plodovi bogobožnosti su vidljivi na pojedincu i čitavom društvu koje se time spašava društvenih bolesti u vidu korupcije, moralnog pada, nepravde, krađe i kriminala.
3. Bogobožnost se postiže različitim dobročinim aktivnostima, a to svojstvo čuva od upadanja u grijeha i loša djela.
4. Bogobožnost kao vrsta straha koju vjernik treba da posjeduje i osjeća efikasan je i nenadoknativ poticaj i stimulans svih pravih, istinskih životnih aktivnosti gdje se strahom od dragog Boga, strahopoštovanjem ili bogobožnošću, bogoštovanjem koje osjeća ili treba osjećati spram uzvišenog Stvoritelja/Kreatora/Gospodara čovjek oslobodi drugih vidova neslobode i naoruža s nezamjenjivim vidom pozitivnog straha poslije čega nestaju drugi negativni strahovi, fobije i duševne bolesti; strah od jakog i nadređenog - direktora, vladara, kralja, predsjednika, ministra, policajca itd. itd. Prema tome, bogobožnost i strah od Boga je lijek, duševna i duhovna terapija za sve druge vidove neslobode, fobija i strahova.
5. Ko u traženju znanja iskaže bogobožnost kao rezultat toga dolazi ljubav, poštovanje i cijenjenje drugih. Istinsko znanje i spoznaja rezultiraju bogobožnošću koja, ako je prisutna u traženju znanja, manifestuje se tako da čovjek:
  - muttekija u svim svojim aktivnostima: teološki/doktrinarno, ibadetski/praktično, etički/moralno, u korespondenciji s drugima itd., iskazuje ono što zna a ujedno i prakticira, što ga čini podobnim za slijeđenje i uzor drugima;

---

¹⁵ Zabilježio ga je Tirmizi (br.: 3502) s ocjenom hasen garib. Albani ga drži vjerodostojnom predajom i navodi u *Sahihu Tirmizije*.

- bude spreman na kolektivnu odgovornost, ostavljajući pitanja i tačke razilaženja i neslaganja zarad opće koristi i jedinstva s raširenim prsima u bogobožnosti od Uzvišenog, podređujući svoj lični ego kolektivitetu, općoj i vjerskoj koristi. Uzvišeni kazuje: *i pokoravajte se Allahu i Poslaniku Njegovu, i ne prepirite se da ne biste klonuli i bez borbenog duha ostali; i budite izdržljivi, jer Allah je, zaista, na strani izdržljivih.* (Kur'an, 8: 46);

- zna cijeniti ulemu, njihovu vrijednost, čast i ugled u društvu, pozivajući istini na najljepši mogući način i najefektnijom metodom;

- ne donosi fetve bez znanja i argumenata želeći da se pokaže i proslavi;

- bude jednostavan, ponizan i skroman, ne oholi se nad onim koji zna manje od njega, niti zavidi onome ko zna više, jer je nesreća znalca oholost, ekscentričnost i narcisoidnost;

- izbjegava 'jalove' rasprave i licemjerje koje blokira istinu, vodeći čovjeka u pristrasnost, prouzrokujući neprijateljstvo i mržnju;

- gaji svijest o pogubnosti grijeha. To se postiže proučavanjem biografija Božijih poslanika, ashaba i uzimanjem njih kao pravih uzora;

- odgaja svijest o slabosti i nedostatku ljudskih osobina koje treba popravljati;

- sjeća se i podsjeća na historiju naroda koji su završavali uništenjem i s kolektivnim kaznama zbog grijeha i nepokornosti,

- podsjeća se na Sudnji dan i njegove strahote koje će zadesiti grešnike itd., a u isto vrijeme onaj ko se Boga bude bojao bit će spašen i nagrađen kao što se spominje u hadiskim predajama.

Vallahu e'alem!

Literatura:

1. *El-Kur'anul-kerim, Mushafu-l-Medinetin-Nebevijeh*, Kur'an Časni, medinska verzija Mushafa; Mudžemme'u-l-melik Fehd, (1405. h. g.)
2. Korkut, Besim, *Kur'an s prevodom*, S. Arabija, Medina: Štamparija kralja Fehda, (1412. h. g.)
3. The Zekr Project *El-Kur'anul-kerim*.

Knjige i brošure

4. Ahmed b. A'li b. Hadžer El-A'skalani. (1407/1986), Fethul-Bari šerh Sahihul-Buhari.
5. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel Eš-Šejbani, (2001/1421), *Musned*, Muessesetur-risale.
6. Burhanuddin, Ebu-Hasen El-Marginani, *El-Hidaje šerh bidajetil-mubteda*.
7. Ebu Bekr, Ahmed b. Ali El-Džessas. (1992/1412), *Ahkamul-Kur'an*, Daru Ihjail-kutubila'rebijjeti.
8. Ebu-Zekerijja Muhjuddin b. Šeref en-Nevevi, *El-Medžmu'u šerhu-l-muhezzeb* (Daru-l-fikr).
9. El-Badži, Ebul-Velid, Sulejman b. Halef, *El-Munteka, šerhu-Muvetta Malik*, Bejrut: darul-kutubil-i'lmijje.
10. El-Buhuti, *Keššaful-kina'*, Matbe'atus-sunnetil-muhammedijje.
11. Er-Remli, *Nihajetul-Muhtadž*, Matbea'tul-behijjetil-masrijje.
12. Ibn Džerir Et-Taberi (1984) *Džami'u-l-bejan fi te'vili aji-l-Kur'an*, Daru-l-Fikr.
13. Ibn-Kesir, (2000) *Tefsir Ibn-Kesir*, Sarajevo: Visoki saudijski komitet.
14. Ibn Kudame, Abdul-Muhsin Et-Turki i dr. Abdul-Fettah El-Hilv (1992), *El-Mugni*, Kairo: Hidžr.
15. Ibnul-A'rebi (2003/1424) *Ahkamul-Kur'an*, Darul-kutubil-i'lmijje.
16. Muhammed b. Ahmed el-Kurtubi (1985) *El-Džamiu' liahkami-l-Kur'an*, Libanon, Bejrut: Daru ihjait-turasi-l-'Arebi.
17. Muhammed b. Ahmed b. Rušd El-Kurtubi (1988) *Bidajetul- mudžtehid ve nihajetul-muktesid*, Liban, Bejrut: Darul-kutubil-i'lmijje.
18. Muhammed b. Džerir et-Taberi (1988) *Džami'u-l-bejan 'an te'vili aji-l-Kur'an*, Daru-l-fikr.
19. Muhammed b. Idris eš-Šafi'i, *El-Umm*, Liban, Bejrut: Daru-l-ma'rife.
20. Muhammed Nesib er-Rifa'i (1978) *Tejsiru-l- 'Aliji-l-kadir lihtisari tefsir Ibn Kesir*, Bejrut.
21. Muhammed Nasirud-din el-Albani, *Tahridž miškatil-misbah*, Amazon.com Services LLC, October 18. 2018.
22. Muhammed Nasirud-din el-Albani (1419/1998) *Sahih Sunen Tirmizi-Dai'f Sunen Tirmizi*, mektebetul-mea'rif.
23. Ebu Zekerijja en-Nevevi, *Rijadus-salihin*, (PDF, 20. mart, 2010).

Internet:

24. يعقوب - ويكيبيديا
25. ar.wikipedia.org › wiki › يعقوب, posjećeno - august, 2020.
26. https://hr.wikipedia.org/wiki/Dodatak: Popis_fobija, posjećeno - august, 2020.
27. The Greatest... التصارع مع الرب في الكتاب المقدس .....
28. www.facebook.com › posts › التصا..., posjećeno - august, 2020.
29. mawdoo3.com › ثقافة إسلامية › ثمة الخوف من الله - موضوع, posjećeno – august, 2020.
30. إنما يخشى الله من عباده العلماء.. اعتقاد خاطئ منتشر ... - صدى البلد
31. www.elbalad.news › ..., posjećeno - august, 2020.
32. الخوف من الله تعالى - طريق الإسلام
33. ar.islamway.net › article › الخوف-من-ا..., posjećeno - august 2020.
34. www.elbalad.news › ..., إنما يخشى الله من عباده العلماء.. اعتقاد خاطئ منتشر ... - صدى البلد, posjećeno - august, 2020.
35. الخوف من الله - شبكة الألوكة
36. www.alukah.net › ... › عقيدة وتوحيد, posjećeno - august, 2020.

dr. sci. Muharem Štulanović, full professor
University of Bihać
Islamic Pedagogical Faculty
Email: ebuseba@hotmail.com

PIETY AS A THERAPY FOR FEARS AND PHOBIA

Summary

Throughout life, a person encounters or simply suffers from various types of fears and phobias such as claustrophobia (from closed spaces), agoraphobia (from open spaces), acrophobia (from height), dentophobia (fear of dentists), phobias from social situations, xenophobia (fear or hatred towards strangers), phobia of certain animals, such as: snakes, spiders, birds, mice, rats; phobia of natural phenomena: floods, thunderstorms, ice; phobia of blood and injuries; phobia of specific situations of flying an airplane, taking an elevator, etc.

Phobias and fears can be of varying intensity, from small to deadly fears.

In modern times, we live, get used to and suffer from a new type of planetary phobia, and that is the fear of being infected with the Coronavirus.

Allah Almighty mentions fear as a means of temptation, trial and even punishment. Thus the blowing of the horn on Judgment Day is mentioned as the cosmic awakening of the feeling of mortal fear that will precede the destruction and death of all living creatures:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ۚ

And the Horn will be blown, and those in the heavens and those on the earth will die, leaving only those whom Allah chooses (Qur'an, 39:68);

In the commentary on this verse and through the tafsir explications, the hadith is quoted:

"يُنْفَخُ فِي الصُّورِ ثَلَاثَ نَفَخَاتٍ: الْأُولَى: نَفَخَةُ الْفَرْعِ، وَالثَّانِيَةُ: نَفَخَةُ الصَّعَقِ، وَالثَّالِثَةُ: نَفَخَةُ الْقِيَامِ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، يَأْمُرُ اللَّهُ إِسْرَافِيلَ بِالنَّفْخَةِ الْأُولَى، فَيَقُولُ: انْفُخْ نَفْخَةَ الْفَرْعِ، فَتَفْزَعُ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَأَهْلُ الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ"

It will be blown into the Horn three times:

- 1. to cause mortal fear,*
- 2. death,*
- 3. rising before the Lord of the worlds.*

The Almighty will order Israfil: - Blow firstly for mortal fear! The inhabitants of the earth and the sky will be terrified of him, except those whom the Most High wants not to be frightened. When Almighty Allah speaks of the temptations of this world, he begins with the very sight of

the temptation of fear:

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالتَّمَرَاتِ ۚ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ

We will tempt you a little with fear (a crumb of fear, the amount a man can bear) and starvation, and by losing possessions and lives and crops. And you please the patient / enduring. (Qur'an, 2: 155).

In this paper we want to talk about only one type of fear that a believer should possess and feel as a stimulus and stimulus of all his life activities and that is fear of dear God, awe or piety, reverence that he feels or should feel towards the exalted Creator! And this is for the reason that when a man arms himself with this kind of positive fear, then other fears disappear; fears of the strong and superior: director, ruler, king, president, minister, policeman, etc. Therefore, godliness and fear of God is a therapy for all other types of phobias and fears.

Keywords: fear of Allah (havfun minellah), piety (bashyatullah), phobia, positive fear, zikr.

الأستاذ الدكتور محرم شتولانوفيتش
جامعة بيهاتش
كلية التربية الإسلامية
E-mail: ebuseba@hotmail.com

الخشوع كعلاج للمخاوف والرهاب

الخلاصة

يواجه الشخص أو يعاني طوال حياته من أنواع مختلفة من المخاوف والرهاب، كالخوف من الأماكن المغلقة، رهاب الخلاء أو الخوف من الأماكن المفتوحة، رهاب المرتفعات، الخوف من أطباء الأسنان، الرهاب من المواقف الاجتماعية، الخوف من الغرباء أو الكراهية تجاههم، الخوف من بعض الحيوانات مثل: الأفاعي، العناكب، الطيور، الفئران، الجرذان، أو الرهاب من الظواهر الطبيعية، كالفيضانات، العواصف الرعدية، الجليد، الدم، الإصابات، أو الرهاب من بعض المواقف المحددة، كالتحليق بالطائرة، ركوب المصعد، وما إلى ذلك.¹⁶ يمكن أن تكون المخاوف والرهاب متفاوتة الشدة، من مخاوف صغيرة إلى مخاوف قاتلة، وفي عصرنا الحاضر نعيش ونعتاد على نوع جديد من الرهاب الجماعي، وهو الخوف من الإصابة بفيروس كورونا.

يذكر الله سبحانه وتعالى الخوف كنوع من أنواع الفتنة والابتلاء أو العذاب، ولهذا فإن النفخ في الصور يوم القيامة يُذكر على أنه إيقاظ كوني للشعور بالخوف المميت، الذي يسبق تدمير وموت جميع المخلوقات والكائنات الحية. قال تعالى:

"وَنُفِّخُ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ"

وفي تفسير هذه الآية والشروح المتعلقة بها، يُذكر حديث الرسول صلى الله عليه وسلم:¹⁷ "يُنْفَخُ فِي الصُّورِ ثَلَاثَ نَفَخَاتٍ: الْأُولَى: نَفَخُهُ الْفَزَعُ، وَالثَّانِيَةُ: نَفَخُهُ الصَّعَقُ، وَالثَّالِثَةُ: نَفَخُهُ الْقِيَامِ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، يَأْمُرُ اللَّهُ إِسْرَافِيلَ بِالنَّفْخَةِ الْأُولَى، فَيَقُولُ: انْفُخْ نَفْخَةً الْفَزَعِ، فَتَفْزَعُ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَأَهْلُ الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ"

¹⁶ يتكون الرهاب من مخاوف دائمة، قوية وغير عقلانية من بعض المواقف أو الظروف أو الأشياء، ويسبب الخوف الضيق والبُعد. ينقسم الرهاب إلى رهاب عام، وهو الرهاب من الخلاء أو الأماكن المفتوحة، والرهاب الاجتماعي، وهناك رهاب خاص. أسباب الرهاب غير معروفة، ويتم تشخيصه عن طريق السجل المرضي للمريض. يتم التعامل مع رهاب الأماكن المفتوحة والرهاب الاجتماعي وعلاجهما عن طريق تناول الأدوية المخصصة أو عن طريق العلاج النفسي، بالتعرض والعلاج السلوكي الإدراكي، أو باستخدام الطريقتين معاً. يتم علاج بعض أنواع الرهاب عن طريق التعرض. انظر:

1. Fobije - MSD priručnik dijagnostike i terapije www.msd-prirucnici.placebo.hr › fo.

2. Dodatak: Popis fobija – Wikipedija hr.wikipedia.org/wiki/Dodatak:P...

¹⁷. تفسير الطبري، تفسير سورة الزمر، الآية ٦٨.

سينفخ في الصور ثلاث مرات:

١ ليثير الرعب المميت.

٢ ليُميت.

٣ لإحياء الموتى وبعثهم.

سيأمر الله جل في علاه الملك إسرافيل: انفخ النفخة الأولى لتثير الرعب المميت! فيُصعق من السموات والأرض، إلا من شاء الله.

عندما يتحدث الله تعالى عن الفتن والابتلاءات في هذه الدنيا، يبدأ الحديث عن الابتلاء بالخوف، قال تعالى: "وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ۗ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ"

في هذا البحث نريد الحديث عن نوع واحد فقط من المخاوف والذي يجب على المؤمن أن يمتلكه ويُشعره بالتحفيز لجميع أنشطته الحياتية، وهو الخوف من الله، الرهبة أو الخشية أو تقوى الله الذي يشعر به أو الذي يجب أن يحس به تجاه الخالق سبحانه، وذلك أن الإنسان عندما يتسلح بهذا النوع من الخوف الإيجابي فإن باقي المخاوف تختفي، كالخوف من القوي والمسؤول، كالمدبر والحاكم والملك والرئيس والوزير والشرطي وإلخ. ولهذا فإن التقوى وخشية الله تعالى علاج لجميع المخاوف الأخرى وجميع أنواع الرهاب.

الكلمات المفتاحية: الخوف من الله، خشية الله، الرهاب، الخوف الإيجابي، الذكر.